

Лузан Петро Григорович,
доктор педагогічних наук, головний науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу підготовки фахівців у
коледжах і технікумах Інституту професійної освіти НАПН України,

Мося Ірина Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії
науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту професійної освіти НАПН України

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Для визначення теоретичної основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників фахових коледжів варто звернутися до загальних положень педагогічної науки щодо таких наукових конструктів, як педагогічний закон, педагогічна закономірність, педагогічний принцип (далі – «закон», «закономірність», «принцип»). Відомий вчений-методолог української педагогічної науки С. Гончаренко вказував, що знання законів, закономірностей і принципів педагогічної науки та уміння їх застосовувати в освітній практиці допомагає педагогам творчо розв'язувати проблеми навчання і виховання, визначати послідовність своїх дій, прогнозувати освітні результати [1, с. 188]. Відтак, мета нашого дослідження – визначити сукупність основних принципів цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів.

Отже, серед вказаних теоретичних концептів головне положення займають принципи (від лат. *principium* – першооснова, першоначало) – керівні ідеї, нормативні вимоги до формування змісту освіти й організації освітнього процесу відповідно до мети, загальних цілей і визначених завдань. Дійсно, кожна педагогічна концепція ґрунтується на певній сукупності принципів, які відображають закони й закономірності освітнього процесу, фіксують «... знання про явища і процеси, які не існують поза діяльністю педагогічних працівників» [2, с. 796].

При доборі принципів розвитку професійної компетентності викладачів коледжів важливо пам'ятати, що їх сукупність має забезпечувати

«... оновлюваність і стратегічність, доцільність, актуальність і ціннісність, природо відповідність, технологічність і виправданість завдань освіти, добору змісту, застосування форм, методів, засобів і технологій, формування ключових і життєво важливих компетентностей» [2, с. 797]. Крім того, варто враховувати, що нехтування певними принципами і перебільшення значення іншими може вкрай негативно позначитися на професійному розвитку педагогічних працівників коледжу.

Нарешті, важливо визначитися і з критеріями добору принципів. Вартує погодитися з О. Радкевичем, що при визначенні принципів слід послуговуватися такими критеріями: *об'єктивності* (визначення цих нормативних вимог здійснюється на основі об'єктивно існуючих педагогічних закономірностей); *орієнтованості* (зорієнтованість на вирішення відповідного рівня педагогічних завдань, визначаючи тим самим загальні орієнтири, формуючи загальну стратегію педагогічної діяльності); *системності* (кожний принцип повинен висувати цілком визначені вимоги до всіх компонентів системи: цілей, змісту, засобів, методів і форм організації виховання та навчання; принцип виступає системотвірним чинником, підпорядковує функціонування і розвиток систем у цілому); *аспектності* (розкриття нових підходів, нових можливостей вдосконалення процесу виховання і навчання); *доповненості* (кожен новий принцип доповнює інші, не замінюючи їх); *ефективності* (спрямованість принципу на ефективність навчання і виховання в цілому); *теоретичної та практичної спрямованості* (кожен принцип має суттєве значення як для розвитку педагогічної теорії, так і для вдосконалення педагогічної практики) [3, с. 280-281].

У нашому дослідженні будемо притримуватися такої позиції: принципи розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів варто поділяти на загальні та специфічні. Перша група педагогічних принципів презентує комплекс основних вимог до освітнього процесу, дотримання яких у будь-якій освітній галузі, у будь-якому закладі освіти надає змогу ефективно розв'язувати завдання всебічного розвитку особистості учня, студента чи

слухача. Групу специфічних принципів, у нашому випадку, мають складати нормативні вимоги до організації процесу підвищення кваліфікації викладачів, до відбору змісту, методів, форм, технологій, засобів розвитку їх професійної компетентності. Пам'ятаючи, що принцип носить характер всезагальності, використовується на всіх етапах освітнього процесу, а правила розкривають окремі особливості реалізації принципів, спробуємо висвітлити вказані теоретичні конструкти у поєднанні з практичними рекомендаціями.

На основі аналізу педагогічних закономірностей, вимог основних методологічних підходів, всебічно обґрунтованих у працях учених, та з урахуванням критеріїв добору до загальних принципів розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів відносимо: принцип науковості; принцип зв'язку теорії з практикою; принцип активності і свідомості; принцип систематичності та послідовності; принцип доступності; принцип наочності.

Серед специфічних педагогічних принципів цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів головним, на нашу думку, є *принцип неперервності*. Логічно цей припис впливає з того, що професійний розвиток фахівця, зокрема педагога, є багатограним, багатofакторним процесом послідовного, системного накопичення обсягу різноманітних знань, формування комплексу практичних умінь і навичок, виховання професійних цінностей і особистісно-професійних якостей. Завдяки реалізації принципу неперервності уможливорюється зв'язок етапів особистісного зростання викладача, поступове, систематичне оновлення професійних, методичних, психолого-педагогічних знань, подальше формування прагнень до самовдосконалення та саморегуляції свого професійного і педагогічного рівня. При цьому навчання (самоосвіта), соціальне середовище і педагогічна діяльність є головними чинниками професійного і особистісного зростання викладача. Їх успішна дія досягається за рахунок створення у коледжі єдиної системи професійного розвитку педагогічних працівників.

Неперервність розвитку професійної компетентності педагогічних працівників забезпечується вимогами і *принципу пріоритетності самоосвіти*.

Самоосвітня діяльність викладачів коледжів нами розглядається як необхідна умова їх професійної самореалізації, вона спрямована на досягнення заздалегідь запланованих особистісно значущих цілей. Специфіка професійної діяльності педагогічних працівників коледжів така, що вони мають постійно вдосконалюватися в галузі технологій і методик змішаного навчання, розроблення та застосування електронних освітніх ресурсів, організації практичної підготовки майбутніх фахових молодших бакалаврів та ін. Природно, для цього в коледжах плануються ефективні методичні заходи, викладачам пропонуються численні курси підвищення кваліфікації установами післядипломної освіти, мережею Інтернет. Натомість ефективність таких заходів, на нашу думку, залежить виключно від системності, послідовності і неперервності самоосвіти. Це правило підкріплюється і таким положенням: *самоосвітня діяльність викладача має здійснюватися в єдності з усіма формами методичної роботи коледжу; для ефективної самоосвітньої діяльності викладачів у коледжі мають бути створені відповідні умови; курсове підвищення кваліфікації слід пов'язувати, узгоджувати із самоосвітньою діяльністю викладачів у міжкурсний період.*

Щойно схарактеризований принцип взаємопов'язаний з *принципом проектування* викладачем особистісного і професійного розвитку. Справа в тому, що логіка індивідуального розвитку викладача сучасного коледжу прослідковується у вдосконаленні елементів навчальної, виховної, предметної, інформаційно-цифрової, екологічної, інклюзивної, дослідницької, комунікативної та ін. компетентностей як вкрай необхідних здатностей викладача у здійсненні якісної підготовки фахових молодших бакалаврів. Тому даний принцип, інтегруючись з принципами неперервності і самоосвіти, сприяє усвідомленому вибору викладачем цілей, завдань, темпу опанування змісту, форм, засобів, способів і напрямів саморозвитку, інструментів діагностики результатів особистісного і професійного зростання. *Основним правилом реалізації цього принципу є свобода вибору викладачем індивідуальної траєкторії професійного і кар'єрного розвитку.* слід нагадати, що чим більш

активно педагог залучається до конструювання свого власного особистісного розвитку, тим ефективнішою буде його індивідуальний творчий саморозвиток, самореалізація.

Природно, крім вказаних основних принципів, при розробленні методики цілеспрямованого розвитку професійної компетентності викладачів фахових коледжів важливо також враховувати вимоги принципів рефлексивності, модульності, синергізму, гуманізації, людиноцентризму, інтеграції, фундаментальності тощо, що і визначаємо перспективами нашого подальшого наукового пошуку.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне: Волинські обереги, 2012. 192 с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред.: В. Г. Кремень: 2-вид, допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
3. Радкевич О. П. Теоретичні і методичні основи розвитку правової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2020. 587 с.